

Bölüm 16

ÇOCUK İHMALİ-İSTİSMARI VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

**Burcu Selvi ÇALIŞKAN¹
Duygu DEMİR²**

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk ihmali ve istismarını; “Çocuğun sağlığına, fiziksel ve psikososyal gelişimine zarar veren, yetişkin veya toplum tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muameledir” şeklinde tanımlamaktadır (WHO 2022). Çocukta ihmal ve istismarın birbirinden ayrılmasını sağlayan en önemli durum; ihmalin pasif, istismarın ise aktif olmasıdır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Çocuklarda ihmal ve istismar, ciddi morbidite ve mortaliteye neden olan tıbbi, sosyal ve hukuki boyutlara sahip toplumsal bir sorundur (Bağ ve Bozkurt, 2021). Çocukluk döneminde maruz kalınan ihmal ve istismarın olumsuz etkilerinin, sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmadığı, yetişkinlik döneminde de devam ettiği görülmektedir (Karal ve Atak, 2022).

Çocuk ihmali ve istismarı yazının icadından itibaren çeşitli kaynaklarda yer almıştır (Sicher ve ark., 2000). Tardieu, Dickens ve Hugo 1860’lı yıllarda romanlarında çocuk ihmal ve istismarına yer vererek toplumun dikkatini çekmişlerdir (Topuz ve Sarp, 2023). Radyolojist Doktor Caffey (1946) tarafından ilk defa tıp literatüründe “çocuk istismarı, subdural hematoma ile uzun kemiklerde kırığın olması” şeklinde tanımlanmıştır (Gölge, Hamzaoğlu ve Türk, 2012). Henry Kempe ve arkadaşlarının 1962’de yayınlanan makalesinde ilk defa “hırpalanmış çocuk (battered child)” terimi kullanılmış ve sonrasında “çocuk istismarı (child abuse)” olarak ifade edilmiştir (Oates, 2015).

Dünyada çocukların beden, ruh sağlıklarını korumak ve sağlıklı olarak büyüme gelişmelerini sağlamak amacıyla yasalar ve sözleşmeler ile çocukların

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, burcuselvicalışkan@arel.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1190-4924

² Arş. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, duygu.dmr@outlook.com, ORCID iD: 0000-0003-1245-4424

ve topluma çocuk ihmali ve istismarının önlenmesi için eğitimler vermesi, danışmanlık yapması, okul çağı döneminde okul tabanlı önleme programlarında yer alması, sosyoekonomik yoksunluğu, kalabalık, madde kullanımı ve ruh sağlığı tanısı olan ebeveyn varlığı gibi risk gruplarında olan aileler ve çocuklar ile düzenli iletişimin sağlanması, izlenmesi, birincil, ikincil ve üçüncül düzey korumada aktif şekilde rol alması çocuk sağlığına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A., İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22 (4), 591-614.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *Kurum hakkında*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/>.
- Akbulut, Ö.F., Günaydın, H. (2020). Çocuğa yönelik şiddetin çocuk hakları sözleşmesi bağlamında incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 29-40.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1 (2), 169-184.
- Alpaslan, A.H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15 (2), 194-201.
- Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). Çocuğun cinsel istismarının değerlendirilmesinde yeni model: Çocuk İzlem Merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6 (1), 9-14. doi:10.5222/buchd.2016.009
- Bağ, Ö.F., Bozkurt, G. (2021). Hemşirelerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarının etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24 (1), 17-24. doi:10.17049/ataunihem.634775
- Bahar, G., Savaş, H.A., Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 12 (4), 51-65.
- Bakır, E., Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansması: bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 13-24.
- Centers for Disease Control and Prevention. *Child abuse and neglect: consequences*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/consequences.html>.
- Çelik, F.G.H., Hocoaoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8 (4), 695-711.
- Demirtürk Selçuk, E., Karadeniz, H. (2020). Çocuk istismarına yol açan ailesel nedenler ve çocuğun korunmasına yönelik önlemler. *Sağlık ve Toplum*, 30 (1), 30-35.
- Dubowitz, H., Lane, W.G. (2015). İstismar ve ihmal edilen çocuklar. R.M., Kliegman, B.F., Stanton, J.W., St. Geme, N.F., Schor, R.E., Behrman. (Eds.). *Pediatrici cilt 1* (T. Akçay, Çev.) (ss. 135-142). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Dursun, S., Aksakal, E. (2018). Çalışan çocukların sorunları üzerine bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15), 41-56.

- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (1): 129-139.
- Gölge, Z.B., Hamzaoğlu, N., Türk, B. (2012). Sağlık çalışanlarının çocuk istismarı ve ihmal konusundaki farkındalık düzeylerinin ölçülmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 2 (26), 86-96.
- Güner, S., Şahan, M.H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17 (3), 108-113.
- Hansen, J., Terreros, A., Sherman, A., Donaldson, A., Anderst, J. (2021). A system-wide hospital child maltreatment patient safety program. *Pediatrics*, 148 (3), e2021050555. doi:10.1542/peds.2021-050555
- International Labor Organization. *Child labour: global estimates 2020, trends and the road forward*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_797515/lang--en/index.htm.
- Jackson, A.M., Kisson, N., Greene, C. (2015). Aspects of abuse: recognizing and responding to child maltreatment. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 45 (3), 58-70. doi:10.1016/j.cppeds.2015.02.001
- Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2 (47), 140-151.
- Karal, E., Atak, H. (2022). Çocukluk çağı ruhsal travmaları üzerine kavramsal bir çalışma. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 82-103.
- Kaytez, N., Yüceliğit, S., Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 18-24.
- Kılıç, A., Özçetin, M. (2018). Çocuk istismarı ve ihmali önlemede kanıt dayalı yaklaşımlar. *Fırat Tıp Dergisi*, 23 (3): 107-112.
- Kılıç, A. (2021). Adolesanda istismar. O., Neyzi, T., Ertuğrul, F., Darendeliler. (Eds.) *Pediatrici* (ss. 2349-23545). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Koç, E.M., Şahin Dağlı, F.Ş., Kahveci, R., Ayhan Başer, D., Özkara, A. (2014). Çocuk istismar ve ihmali birinci basamakta yaklaşım. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23 (6), 242-248.
- Lee, P., Fraser, J.A., Chou, H.F. (2007). Nurse reporting of known and suspected child abuse and neglect cases in Taiwan. *Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 23 (3), 128-137.
- Mavili, A., Altun, G. (2022). Aile hekimleri, hemşire ve ebelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeyleri: Burdur örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 6 (1), 41-58.
- McCoy, M.L., Keen, S.M. (2014). *Child abuse and neglect*. New York: Psychology Press.
- Oates, K. (2014). Some reflections from the past and some ideas for the future: the 2014 kempe oration. *Child Abuse Neglect*, 43, 1-7. doi:10.1016/j.chiabu.2015.03.017
- Özakar Akça, S., Söngüt, S. (2019). Çocuk istismarı ve pediatri hemşiresinin rolü. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 50 (4), 241-250. doi:10.16948/zktpb.397204
- Özden, D., Yıldırım, N. (2009). Adli vakaya hemşirelerin yaklaşımı. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16 (3): 73-81.
- Pelendecioğlu, B., Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 49-62.
- Sicher, P., Lewis, O., Sargent, J., Chaffin, M., Friedrich, W.N., Cunningham, N., Thomas, R., Thomas, P., Villani, V.S. (2000). Developing child abuse prevention, identification, and treatment systems in Eastern Europe. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39 (5), 660-667. doi:10.1097/00004583-200005000-00021

- Şahin, F. (2012). Çocuk istismarı ve ihmali. M., Karaböcüoğlu, H.L., Yılmaz, M., Duman. (Eds.) *Çocuk acil tıp cilt II* (ss. 1825-1839). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Şimşek, F., Ulukol, B., Bingöler, B. (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 3 (1), 47-52.
- Tat, D. (2016). Avrupa Birliği aday ülkelerinde çocuk işçiliği: çocuk işçiliğini önleme politikaları önerileri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 107-148.
- Topuz, A.E., Sarp, N. (2023). İzmir Adliyesi'nde görülen çocuk istismarı vakalarının içerik analizi (cinsel istismar). *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, (1), 69-89. doi:10.35375/sayod.1273424
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). *Çocuk haklarına dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804058.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 2004*. Erişim tarihi: 16 Haziran 2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri 2021*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>.
- UNICEF. *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>.
- UNICEF. *Yeni küresel veriler çocuklara yönelik şiddetin akut biçimde yaygın olduğunu gösteriyor*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/bas-%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-yeni-k%C3%BCresel-veriler-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-%C5%9Fiddetin-akut-bi%C3%A7imde-yayg%C4%B1n>.
- UNICEF. *Şiddet ile disiplin, cinsel istismar ve cinayetler tüm dünyada milyonlarca çocuğun peşini bırakmıyor 2017*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/unicef-siddet-ile-disiplin-cinsel-istismar-ve-cinayetler-tum-dunyada-milyonlarca>.
- UNICEF. *Sexual violence 2023*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://data.unicef.org/topic/child-protection/violence/sexual-violence/#_ftn1.
- Uzun Çiçek, A. (2021). Çocuk istismarı ve ihmal. H., Ataseven, A., Altun. (Eds.) *Güncel pratik tıp el kitabı-2* (ss. 175). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- World Health Organization. *Child maltreatment 2022*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.
- Yağmur, F., Öztıp, D.B., Asil, H. (2008). Çocukların cinsel istismarı. *Çocuk Dergisi*, 8 (2), 77-80.
- Yam, F.C. (2020). Çocuk cinsel istismarına yönelik müdahale basamakları ve işlevlerinin kuramsal olarak incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3 (5), 61-77. doi:10.36731/cg.636351